

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Τί λοιπόν; οί ξένοι μᾶς λευτέρωσαν; Μήπως, ὅ,τι καὶ νὰ λέμε στοὺς ἐπετειακοὺς λόγους ποὺ συνηθίζουμε, στὴν πραγματικότητα χρωστᾶμε τὴν ἐθνικὴ μας ἀνεξαρτησία σὲ ξένα χέρια;

Στόχος αὐτῆς τῆς μελέτης εἶναι νὰ θέσουμε, ὅπως συνηθίζουμε νὰ λέμε, «τὸν δάκτυλον ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν», ἀντιμετωπίζοντας ἀνοικτά, χωρὶς περιστροφές καὶ χωρὶς ὑπεκφυγές, ἓνα ἐρώτημα ἀπὸ τὸ ὁποῖο συνήθως προτιμᾶμε νὰ κρυβόμαστε, κι ἂς ἔρχεται αὐτὸ μοιραῖα στὴ σκέψη ὄλων μας, κάθε φορὰ ποὺ τιμᾶμε τὴν ἐπέτειο τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα τοῦ 1821. Τὸ ἐρώτημα, δυατυπωμένο χωρὶς ὑπεκφυγές καὶ ὠραιοποιήσεις, εἶναι τὸ ἑξῆς: Τί λοιπόν; οἱ ξένοι μᾶς λευτέρωσαν; Μήπως, ὅ,τι καὶ νὰ λέμε στοὺς ἐπετειακοὺς λόγους ποὺ συνηθίζουμε, στὴν πραγματικότητα χρωστᾶμε τὴν ἐθνικὴ μας ἀνεξαρτησία σὲ ξένα χέρια;

Θὰ ἦταν πολὺ ὠραῖο, ἂν μπορούσαμε νὰ ἀπαντήσουμε σὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, χωρὶς νὰ ὑπάρχει στὴν ἀπάντησή μας ἡ σκιά τῆς ἀμφιβολίας, ὅτι οἱ Ἕλληνες κέρδισαν τὴν ἐθνικὴ τους ἀνεξαρτησία μόνοι τους. Ἀλλὰ μιὰ τέτοια ἀπάντηση θὰ ἔπρεπε νὰ μπορεῖ νὰ δοθεῖ μετὰ λόγου γνώσεως, μετὰ ἀπὸ προσεκτικὴ συνεξέταση ὄλων τῶν δεδομένων, χωρὶς νὰ ἀποκρύπτουμε τίποτα, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οὔτε βεβαίως ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας. Αὐτὸ τὸ «ξεκαθάρισμα» πρέπει ἐπιτέλους νὰ γίνει. Ἡ ὑποψία ὅτι χρωστᾶμε τὴν ἐθνικὴ μας ἀνεξαρτησία σὲ ξένα χέρια μοιάζει νὰ εἶναι ἓνα «ἔνοχο μυστικό», πάνω στὸ ὁποῖο κτίσθηκε τὸ νεοελληνικὸ κράτος. Βεβαίως, τὰ ἐρωτήματα

εἶναι ἀμείλικτα. Ἀλλὰ τὰ μόνα ἐρωτήματα ποὺ μοιάζουν καταδικασμένα νὰ μένουν ἀναπάντητα εἶναι αὐτὰ ποὺ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀποφεύγουμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε.

Τὸ κρίσιμο ἐρώτημα

Τὸ κρίσιμο ἐρώτημα ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ μοιραῖα ἔρχεται στὴ σκέψη μας, ὅταν ἀναλογιζόμαστε πράγματα ποὺ ὄλοι μας, λίγο ὡς πολὺ, γνωρίζουμε:

Τὰ πρῶτα χρόνια, ἡ Ἐπανάσταση παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν κατήγαγε θριάμβους ποὺ προκάλεσαν παγκόσμια ἐκπληξη καὶ θαυμασμό, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπικρατήσῃ στὴν Πελοπόννησο, τὴ Στερεὰ καὶ τὰ περισσότερα νησιά τοῦ Αἰγαίου, ἐνῶ ὄλες οἱ προσπάθειες τῶν Τούρκων νὰ στείλουν στρατὸ στὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ τὴν πνίξουν στὸ αἶμα ἀπέβησαν ἄκαρπες.

Πολὺ γρήγορα, οἱ Ἕλληνες ἔνωσαν κράτος, κι ἂς μὴν εἶχαν ἀκόμη τὴ διεθνή ἀναγνώριση: Προχώρησαν στὴν ψήφιση συντάγματος καὶ τὴ συγκρότηση πολιτικῆς κυβέρνησης· καὶ βέβαια, ἐπιδόθηκαν μὲ ζῆλο στὸ προσφιλές ἐθνικὸ σπὸρ τῆς διχόνοιας καὶ τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ. Στὰ τέλη τοῦ 1824, οἱ Ἕλληνες ἔμοιαζαν νὰ ἔχουν βαλθεῖ νὰ βγάλουν ὁ ἓνας τὸ μάτι τοῦ ἄλλου: Οἱ πολεμιστὲς τὰ εἶχαν μὲ τοὺς πολιτικούς (τοὺς «καλαμαράδες», ὅπως τοὺς ἔλεγον εἰρωνικά), καὶ οἱ πολιτικοὶ μὲ τοὺς στρα-

τιωτικούς (τούς «μαχαираδες», όπως τούς ονόμαζαν ανταποδίδοντας τη φιλοφρόνηση): οί κυβερνητικοί πολεμοῦσαν τούς ἀντικυβερνητικούς: οί νησιώτες τρώγονταν με τούς στεριανούς για τη διανομή τών χρημάτων του πρώτου ἀγγλικού δανείου: οί Ρουμελιώτες σφάζονταν με τούς Μοραίτες: στην Κόρινθο, μάλιστα, οί πάντα ἐπινοητικοί περι αυτά Ἑλληνες εἶχαν βρει ἕναν ἀκόμη λόγο να τούς διχάζει: τό «κρίσιμο ἐρώτημα» ποιός ἀπό τούς δύο ἑξαδέλφους Ἰωάννη καί Παναγιώτη Νοταρά θα νυμφευόταν τὴν πολυφερνὴ θυγατέρα του ἐπιφανοῦς προκρίτου Θεοχαράκη Ρέντη Σοφία...

Ἔτσι ὅπως οί Ἑλληνες ἦταν ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὴν μεταξὺ τους διαμάχη, διέλαθε τῆς προσοχῆς τους ἡ «κίνηση μάτ» στην ὁποία προχώρησε ὁ σουλτάνος Μεχμέτ Β΄ για τὴν ὀριστικὴ καταστολὴ τῆς Ἐπανάστασης, ἐκπονώντας ἕνα σχέδιο συνδυασμένων ἐπιχειρήσεων με τὸν ὑποτελεῖ του ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου Μωχάμετ Ἄλυ. Τὴν ὑλοποίηση του σχεδίου ἀπὸ αἰγυπτιακῆς πλευρᾶς, ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν ἄριστα ἐκπαιδευμένων κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα αἰγυπτιακῶν δυνάμεων, ἀνέλαβε ὁ ἴδιος ὁ γιὸς του Μωχάμετ Ἄλυ Ἴμπραὴμ πασᾶς, ἀναγνωρισμένος ἤδη ὡς στρατιωτικὴ ἰδιοφυΐα, ἀν καὶ σὲ ἡλικία μόλις 35 ἐτῶν. Στόχος να κτυπηθεῖ ἡ ἴδια ἡ καρδιά τῆς Ἐπανάστασης, ἡ Πελοπόννησος. Οὔτε ἡ ἀπόβαση του Ἴμπραὴμ στην Κρήτη καὶ ἡ καταστολὴ τῆς ἐπανάστασης στὴ Μεγαλόνησο οὔτε ἡ καταστροφὴ τῆς Κάσου στάθηκαν ἱκανὰ να συνφέρουν τούς Ἑλληνες, ποὺ συνέχισαν ἀπερίσπαστοι τὸν ἀλληλοσκοτωμό. Καὶ μόνον ὅταν, στὴς 12 Φεβρουαρίου του 1825, οί δυνάμεις του Ἴμπραὴμ ἀποβιβάσθηκαν στὴ Μεθώνη, οί Ἑλληνες κατάλαβαν τὸν κίνδυνο ποὺ τούς ἀπειλοῦσε. Ἀλλὰ ἦταν ἤδη ἀργά. Οί Τούρκοι εἶχαν ἀποκτίσει τὸ προγεφύρωμα ποὺ ἀπὸ καιρὸ ἀναζητοῦσαν στὴν Πελοπόννησο.

Οὔτε ἡ ἀπελευθέρωση του Κολοκο-

τρώνη καὶ ἡ ἀνάθεση σὲ αὐτὸν τῆς ἀρχιστρατηγίας οὔτε τίποτε ἄλλο δὲν στάθηκε ἱκανὸ να ἀναχαιτίσει τὴν ἄριστα ὀργανωμένες καὶ ἀριθμητικὰ ὑπέρτερες δυνάμεις του Ἴμπραὴμ. Σὲ συνδυασμὸ με μιὰ σειρά ὀργανωμένων ἐπιχειρήσεων τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν Κιουταχὶ ἀπὸ τὸν βορρᾶ, ὡς τὸ 1827 ἡ Ἐπανάσταση ἔπνεε τὰ λοιθία. Στὴν πραγματικότητα, θὰ μπορούσε να μιλῆσει κανεὶς ἀπλῶς για κάποιους τελευταίους θύλακες ἀντίστασης, ποὺ ἐμοιάζαν καταδικασμένοι να τεθοῦν ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλο ἐκτὸς μάχης. Ἄλλωστε, ἕνας τέτοιος θύλακας ἀντίστασης ἦταν μέχρι πρό τινος τὸ Μεσολόγγι, ἕνας ἄλλος ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ἀθήνας: ἀλλὰ καὶ στὰ δύο αὐτὰ κυμάτιζε πιά ἡ τουρκικὴ σημαία. Δύσκολα θὰ μπορούσε να ἀποφύγει κανεὶς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἐπανάσταση ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ ἔσβηνε.

Καὶ τότε... ἤλθε τὸ Ναβαρίνο. Στὴς 20 Ὀκτωβρίου του 1827, ὁ στόλος τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας, καταναυμάχησε τὸν τουρκοαἰγυπτιακὸ στόλο στὸ Ναβαρίνο, στὸ λιμάνι τῆς Πύλου, καὶ ὅλα ἄλλαξαν.

Εἶναι σημαντικό να σημειώσουμε ὅτι στὴν καθοριστικὴ ναυμαχία του Ναβαρίνου δὲν ὑπῆρξε συμμετοχὴ τῶν ἑλληνικῶν ἐπανάστατικῶν δυνάμεων. Στὴ συγκλονιστικὴ αὐτὴ ναυμαχία, ποὺ περισσότερο ἴσως ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο καθόρισε τὴν μελλοντικὴ ἐξελίξεις ποὺ ὀδήγησαν στὴν ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία, ἡ ἑλληνικὴ πλευρὰ ὑπῆρξε ἀπλὸς θεατὴς.

Πρωταγωνιστὲς τῆς ναυμαχίας του Ναβαρίνου ἦταν οί τρεῖς νικητὲς ναύαρχοι: ὁ Βρετανὸς Ἐντουαρντ Κόδρινγκτον, ὁ Γάλλος Ἀνρί Δερνγνὺ καὶ ὁ Λογγὶν Χένδεν, ἐπικεφαλῆς τῆς ρωσικῆς μοίρας. Τὴν ἐπαύριο τῆς ναυμαχίας, στὴς 21 Ὀκτωβρίου 1827, οί τρεῖς νικητὲς ναύαρχοι ἀπνύθυναν στὸν Ἴμπραὴμ καὶ τούς συμμάχους του αὐστηρότατη διακοίνωση, με τὴν ὁποία

άπαιτούσαν να ύψωθεί σε όλα τα φρούρια λευκή σημαία εις ένδειξιν πλήρους συμμορφώσεως με τους όρους των Μεγάλων Δυνάμεων και καταπαύσεως του πυρός. Ός εκπρόσωπος της τουρκοαιγυπτιακής πλευράς, ο Ταχέρ πασάς μετέβη στη ναυαρχίδα του Κόδρινγκτον «Ασία» και δήλωσε ότι ή διακοίνωση γινόταν αποδεκτή. Έτσι, μετά το Ναβαρίνο και χάρι στο Ναβαρίνο, έτέθησαν σε κίνηση οι διαδικασίες εκείνες που λίγο καιρό αργότερα οδήγησαν στην ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Το ελληνικό κράτος δεν παρέλειψε να τιμήσει τους τρεις νικητές ναυάρχους της ναυμαχίας του Ναβαρίνου. Η κεντρική, παραλιακή πλατεία της Πύλου ονομάζεται Πλατεία των Τριών Ναυάρχων, το ίδιο και ή μεγαλύτερη –μαζί με την πλατεία Συντάγματος– πλατεία του Ναυπλίου.

Όλα τα παραπάνω, που όλοι μας, λίγο ως πολύ, γνωρίζουμε, εγείρουν με έμφαση το ερώτημα την απάντηση του οποίου θα αναζητήσουμε σε αυτή τη σύντομη μελέτη: Τί λοιπόν; οι ξένοι μας λευτέρωσαν; Μήπως, ό,τι και να λέμε, στην πραγματικότητα χρωστάμε την εθνική μας ανεξαρτησία σε ξένα χέρια;

Ό ρόλος των τριών Μεγάλων Δυνάμεων

Η στήριξη του αγώνα των Έλλήνων ήλθε από πολλές πλευρές. Πριν από πέντε χρόνια, τον Ιανουάριο του 2010, ένας τρομακτικός σεισμός που έπληξε μια μακρινή χώρα της Καραϊβικής, προκαλώντας μια τεράστια ανθρωπιστική καταστροφή, μας θύμισε ότι από αυτή τη χώρα, τη μακρινή Αιτή, είχε έλθει ή πρώτη επίσημη διεθνής αναγνώριση της Έλληνικής Έπανάστασης. Επίσης, με μεγάλη θερμή χαιρετίσθηκε ή Έλληνική Έπανάσταση και από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, δια στόματος μάλιστα του ίδιου του τότε Προέδρου των Η.Π.Α. Τζαϊνς Μονρόε. Και ή υποστή-

ριξη στον αγώνα των Έλλήνων δεν ήλθε μόνο με τη μορφή δηλώσεων. Οι Έλληνες οφείλουμε ως έθνος την πιο μεγάλη εύγνωμοσύνη στους Φιλέλληνες αγωνιστές, οι οποίοι ήλθαν στην Ελλάδα και αγωνίσθηκαν, όχι επειδή αυτό επέτασσε ή πολιτική των χωρών τους, αλλά επειδή είδαν στην Ελλάδα κάτι για το οποίο άξιζε να αγωνισθούν, ακόμη και να θυσιάσθούν.

Όστόσο, όπως είναι εύλογο, προκειμένου να απαντήσουμε στο ερώτημα που μας απασχολεί εδώ, πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας στον ρόλο των τριών Μεγάλων Δυνάμεων που πρωταγωνίστησαν στη ναυμαχία του Ναβαρίνου: της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας. Οι τρεις αυτές Δυνάμεις, άλλωστε, είχαν συμφωνήσει λίγους μήνες πριν το Ναβαρίνο, στη Συνθήκη του Λονδίνου της 6ης Ιουλίου 1827, γνωστή και ως Ιουλιανή Συνθήκη, να επιβάλουν την κατάπαυση του πυρός και να προωθήσουν την ελληνική αυτονομία.

Η βρετανική συμβολή στην ελληνική ανεξαρτησία

Η βρετανική πλευρά, πρώτη πρώτη, θα μπορούσε χωρίς δυσκολία, και με πλήθος ακλόνητων επιχειρημάτων, να υποστηρίξει ότι ή ελληνική ανεξαρτησία ήταν κατεξοχήν αποτέλεσμα της βρετανικής πολιτικής.

Πρωτ' απ' όλα, από τη Μεγάλη Βρετανία ήλθε ή πρώτη στροφή στη διεθνή αντιμετώπιση του ελληνικού ζητήματος, και αυτό κυρίως χάρι στην άρρηση στο αξίωμα του ύπουργού των Έξωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου του θεωρούμενου ως μεγάλου φιλέλληνα Τζώρτζ Κάννινγκ (1770-1827), στα τέλη του 1822.

Για να καταλάβουμε τη στροφή που συνετελέσθη με τον Κάννινγκ και χάρι στον Κάννινγκ, είναι χρήσιμο να μνημονεύσουμε ένα περιστατικό που έλαβε χώρα λίγους μήνες νωρίτερα: Στις αρχές του 1822, ή ελληνική γολέττα «Τερψιχόρη», επί της

όποιας επέβαινε άπεσταλμένος τής έλληνικής κυβερνήσεως, κατέπλευσε στην ύπο βρετανική διοίκηση Κέρκυρα, μεταφέροντας έπιστολή προς τον Βρετανό Άρμοστή των Ιονίων Νήσων σέρ Τόμας Μαίτλαντ. Άποτέλεσμα; Τό έλληνικό πλοίο κατακρατήθηκε στην Κέρκυρα, ένώ παράλληλα έκδόθηκε από την Άρμοστεία ή άκόλουθη άνακοίνωση: «Η Α.Ε. έλαβε έπιστολή προσώπων άυτοχαρακτηριζόμενων ως “κυβέρνησις τής Έλλάδος”. Η Α.Ε. δέν προτίθεται νά έλθει σέ άλληλογραφία με την όνομαζόμενη δύναμη, την ύπαρξη τής όποιας άγνοεί. Κανένα σκάφος ύπό την άγνωστη ατή σημαία δέν είναι δεκτό σέ βρετανικό λιμάνι χωρίς ειδική άδεια». Τό περιστατικό αυτό δέν δείχνει άπλως την άγγλική στάση,

έμοιαζε τότε, τηρουμένων των άναλογιών, με τό νά άπαντούσε σήμερα έπισήμως δι' έπιστολής ό Πρόεδρος των Η.Π.Α. άπευθείας στην ήγεσία τής Άλ Κάιντα... Καί δέν έπρόκειτο βεβαίως για άπλό έθιμοτυπικό όλίσθημα. Ήταν τό πρώτο σοβαρό δείγμα διεθνούς άναγνώρισης τής έθνικής και πολιτικής όντότητας των Έλλίνων.

Λιγώτερο από ένα χρόνο άργότερα, χάρι στον Κάννινγκ, ή βρετανική στάση στο έλληνικό ζήτημα έδινε την άίσθηση συγκεκριαλυμένης μέν, πλην σαφούς στήριξης των έπαναστατών, μέχρι του σημείου μάλιστα οι Έλληνες, πιεζόμενοι από τους Τουρκοαιγυπτίους, νά πάρουν τό θάρρος νά ζητήσουν έπισήμως προστασία από τη Μεγάλη Βρετανία. Τότε, τον Σεπτέμβριο του

Άπό τή Μεγάλη Βρετανία ήλθε ή πρώτη στροφή στη διεθνή αντιμετώπιση του έλληνικού ζητήματος, και αυτό κυρίως χάρι στην άνάρρηση στο άξίωμα του ύπουργού των Έξωτερικών του Ήνωμένου Βασιλείου του θεωρούμενου ως μεγάλου φιλέλληνα Τζώρτζ Κάννινγκ.

άλλά είναι άντιπροσωπευτικό τής διεθνούς αντιμετώπισης του έλληνικού ζητήματος τη συγκεκριμένη περίοδο: την ίδια στιγμή που στην τουρκοκρατούμενη Έλλάδα οι Έλληνες άγωνίζονταν νά άποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό, στην Εύρώπη άγωνίζονταν νά πείσουν... ότι ύπάρχαν.

Άς συγκρίνουμε τώρα ατή την αντιμετώπιση με τό άκόλουθο περιστατικό, που έλαβε χώρα επί ύπουργίας πλέον Κάννινγκ, στα τέλη του 1824. Τότε ό Παναγιώτης Ρόδιος (1789-1851), που έκτελούσε χρέη προσωρινού Γενικού Γραμματέα του Έκτελεστικού, υπέβαλε προς τον Βρετανό ύπουργό των Έξωτερικών έγγραφη διαμαρτυρία έναντίον του ρωσικού σχεδίου των Τριών Τμημάτων. Την 1η Νοεμβρίου 1824, έγινε τό άπίστευτο: ό Κάννινγκ άπάντησε έπισήμως δι' έπιστολής... άπευθείας στον Ρόδιο! Για νά γίνει άντιληπτή ή βαρύτητα του γεγονότος, άρκεί νά σημειώσουμε ότι αυτό θα

1825, προφανώς κατόπιν διαμαρτυριών και παραστάσεων τής Ύψηλης Πύλης, ή βρετανική κυβέρνηση προχώρησε σέ δόλωση ούδετερότητας και στην έκδοση νόμου, του γνωστού ως “Enlistment Bill”, με τον όποιο άπαγορευόταν κάθε έξαγωγή πολεμικού ύλικού που προοριζόταν, όπως σημειωνόταν κατά λέξιν, «για τους δύο έμπολέμους». Άν και τυπικά έπρόκειτο για δόλωση ούδετερότητας, στην πράξη ό χαρακτηρισμός των Έλλίνων ως «έμπολέμων» ήταν έξόχως άνατρεπτικός. Μέχρι πρό τινος μόλις, κανείς σέ διπλωματικό έπίπεδο δέν διανοείτο νά δει τους Έλληνες ως τίποτε άλλο πέρα από στασιαστές ύπηκόους τής Όθωμανικής Αύτοκρατορίας. Ό χαρακτηρισμός τους ως «έμπολέμων» προϋπέθετε την άναγνώριση τής διεθνούς τους ύπόστασης.

Άν άναλογισθοίμε την τεράστια στροφή που σηματοδότησε ή άνοδος του Κάννινγκ στη θέση του ύπουργού των Έξωτερικών

του Ήνωμένου Βασιλείου, δὲν δυσκολευόμαστε νὰ κατανοήσουμε τὴν τιμὴ ποὺ τοῦ ἔχει ἀπονεύσει ἡ Ἑλλάδα, ὀνομάζοντας «πλατεῖα Κάννιγγος» μὰ κεντρικὴ πλατεῖα τῆς Ἀθήνας, ὅπου βρίσκεται στημένος καὶ ὁ ἀνδριάντας τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ. Αὐτὸ ποὺ συνήθως ἀγνοοῦμε εἶναι ἡ τιμὴ ποὺ ἀποδίδουν στὸν Κάννιγγ οἱ ἴδιοι οἱ Ἄγγλοι. Τὸ 1827 ὁ Κάννιγγ ἔγινε πρωθυπουργὸς τοῦ Ήνωμένου Βασιλείου, ἀλλὰ ἡ θητεία του διακόπηκε ἀπτότομα ἀπὸ τὸν πρόωγο θάνατό του. Μέχρι σήμερα, ἡ πρωθυπουργικὴ θητεία τοῦ Κάννιγγ παραμένει ἡ συντομώτερη στὴν ἱστορία τοῦ Ήνωμένου Βασιλείου, μόλις 119 ἡμέρες, καὶ ὁ Κάννιγγ εἶναι γνωστὸς στὴ Μεγάλῃ Βρετανία ὡς ὁ «Χαμένος Ἡγέτης» (the “Lost Leader”), μὲ ἀνοικτὰ βεβαίως τὰ ἐρωτήματα περὶ τῆς πολιτικῆς ποῦ θὰ ἀκολουθοῦσε ὁ σπουδαῖος πολιτικός, ἂν δὲν εἶχε φύγει νωρὶς. Ὁ ἀνδριάντας τοῦ Κάννιγγ, τοῦ γνωστοῦ σὲ μᾶς ἀπλῶς ὡς φιλέλληνα πολιτικοῦ, στέκει στὴν Πλατεῖα τοῦ Κοινοβουλίου (τῆ γνωστῇ Parliament Square), πλάι στοὺς ἀνδριάντες τοῦ Οὐίνστον Τσώρτσιλ, τοῦ Λόυδ Τζώρτζ, τοῦ Ἀβραάμ Λίνκολν καὶ τοῦ Νέλσονα Μαντέλα. Καὶ αὐτὸ βεβαίως λέει πολλά.

Μιλώντας γιὰ τὸν ἀγγλικὸ φιλελληνισμό, δὲν μποροῦμε νὰ μὴ μνημονεύσουμε τὴ θρυλικὴ μορφή ποῦ εἶναι σχεδὸν συνώνυμη τοῦ φιλελληνισμοῦ, τὸν λόρδο Βύρωνα (1788-1824), τὸν ἐμπνευσμένο ποιητὴ μὲ τὸν θυελλώδη βίο. Κάτι ποῦ συνήθως δὲν ἀντιλαμβάνομαστε πλήρως εἶναι ὅτι ὁ λόρδος Βύρων ἦταν ἕνας ἀστέρρας τῆς ἐποχῆς του, κάτι σὰν Μπράντ Πιτ τῆς ἐποχῆς, τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀστέρρας ἦλθε στὴν Ἑλλάδα ὡς ἐκπρόσωπος Ἄγγλων κεφαλαιούχων γιὰ τὴν προώθησι ἀγγλικοῦ δανείου πρὸς τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησι, ἀγάπησε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφοσιώθηκε σὲ αὐτὴν, συνέδραμε ἐνεργὰ μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις τὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καί, τὸ σημαντικώτερο, πέθανε στὴν Ἑλλάδα,

τὸ 1824. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, εὐκόλα ἀντιλαμβάνεται κανεὶς πόσο δύσκολο ἦταν νὰ σταθεῖ πλέον ἡ ἐπίσημη πολιτικὴ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, πολὺ ἀπλᾶ, Ἑλλάδα... δὲν ὑπῆρχε.

Καὶ ὁ λόρδος Βύρων δὲν ἦταν ὁ μόνος ἀπὸ τὸν πνευματικὸ κόσμο τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας ποῦ ἀγκάλιασε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Πρὶν κἂν ἔλθει ὁ λόρδος Βύρων στὸ Μεσολόγγι, ἤδη τὸ 1821, ὁ σπουδαῖος Ἄγγλος ποιητὴς Πέρσου Σέλλεϋ (1792-1822) ἔγραψε καὶ ἀφιέρωσε στὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο τὸ λυρικὸ δράμα *Ἑλλάς*, στὸν πρόλογο τοῦ ὁποίου ἔγραψε τὸ ἐμβληματικὸ: «Εἴμαστε ὅλοι Ἕλληνες. Οἱ νόμοι μας, ἡ φιλολογία μας, ἡ θρησκεία μας, οἱ τέχνες μας, ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴν Ἑλλάδα. [...] Ἡ μορφή καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἔφθασαν τὴν τελειότητά τους στὴν Ἑλλάδα».¹

Σὲ πιδὸ πρακτικὸ, τώρα, ἐπίπεδο, ἕνα πραγματικὰ μεῖζον κεφάλαιο στὴ βρετανικὴ πολιτικὴ ἔναντι τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος εἶναι τὰ δύο ἀγγλικά δάνεια, τοῦ 1824 καὶ τοῦ 1825. Πολλὰ βεβαίως θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τοὺς τοκογλυφικοὺς ὄρους τῶν δύο αὐτῶν δανείων. Σημειώστε ἀπλῶς ὅτι, ἔναντι συνολικῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας 2.800.000 £ τῶν δύο δανείων, κατόπιν κρατήσεων, παρακρατήσεων τόκων καὶ προμνησιῶν, στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων ἔφθασαν τελικὰ μόλις 1.114.700 £, δηλαδὴ λιγώτερο ἀπὸ τὸ 40%, μὲ τοὺς τόκους βεβαίως νὰ ὑπολογίζονται ἐπὶ τῆς συνολικῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας. Ἐπρόκειτο γιὰ φανερὰ τοκογλυφικοὺς –ἂν ὄχι καὶ ἀπροκάλυπτα ληστρικοὺς– ὄρους.

Καὶ ὅμως, τὰ δύο αὐτὰ δάνεια ὀνομάσθηκαν «Δάνεια τῆς Ἀνεξαρτησίας», καί, ὅπως θὰ ἰσχυρίζονταν οἱ ὑπέρημαχοι τῆς βρετανικῆς πολιτικῆς, ἴσως ὄχι τόσο αὐ-

1 Πέρσου Σέλλεϋ, *Ἑλλάς*, μετάφρασι Ἀναστάσιος-Μιλάνος Στρατηγόπουλος, Ἀθήνα 1932, σελ. 18-20.

θαίρετα. Πράγματι, παρὰ τοὺς φανερὰ τοκογλυφικούς ὄρους τους, τὰ δάνεια αὐτὰ συνήφθησαν σύμφωνα μὲ τὰ διεθνῶς ἰσχύοντα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δεδομένα. Παρεμπιπτόντως, ἄς μὴν περάσει ἀπαρατήρητο τὸ μεγάλο παράδοξο: οἱ Ἕλληνες τότε ἐπέτυχαν νὰ ἐξασφαλίσουν δάνεια ἀπὸ τις ἀγορές, κι ἄς μὴν εἶχαν ἐπισήμως κράτος, πρᾶγμα ποὺ τὸ ἑλληνικὸ κράτος σήμερα ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιτύχει... Βεβαίως, οἱ ἀγορὲς ποὺ δανειοδότησαν τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔκαναν δωρεὰ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων ἔκαναν ἐπένδυση, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ κέρδιζαν, καὶ μάλιστα μὲ τὸ παραπάνω. Ἀλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ποὺ προσδίδει στὰ δύο ἀγγλικά δάνεια τὴ μεγάλη σημασία τους. Γιατί, γιὰ νὰ κερδίσουν οἱ ἀγορὲς, ὑπῆρχε μία προϋπόθεση: νὰ ἐξακολουθήσει νὰ ὑπάρχει ἑλληνικὸ κράτος καὶ ἑλληνικὴ κυβέρνησις. Ἐτσι, οἱ ἀγορὲς ποὺ δανειοδότησαν τὴν Ἑλλάδα ἔδωσαν πρακτικὰ τὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τους στὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεσις.² Καὶ κατόπιν εἶχαν κάθε λόγο –καὶ κάθε συμφέρον– νὰ πιέξουν γιὰ τὴν εὐόδωση τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνα. Ἴδου γιατί μιλάμε γιὰ «Δάνεια τῆς Ἀνεξαρτησίας».

Καὶ φθάνουμε στὸ ἀποκορύφωμα τῆς βρετανικῆς συμβολῆς στὴν ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου. Ὁ δρόμος γιὰ τὴ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου ἄνοιξε λίγους μῆνες νωρίτερα στὸ Λονδίνο (καὶ ὄχι τυχαίᾳ, ἀφοῦ τὸ Λονδίνο πρωταγωνιστοῦσε στὴ διεθνή κινητικότητα γιὰ τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα). Ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου τῆς 6ης Ἰουλίου 1827 ἐπέτασσε τὴ σύναψη ἄμεσης ἀνακωχῆς μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων στὴν Ἑλλάδα, προβλέποντας μάλιστα τὴ χρῆσις

βίας ἀπέναντι στὴν πλευρὰ ποὺ δὲν θὰ συμμορφωνόταν. Καὶ αὐτὴ ἡ πλευρὰ δὲν μποροῦσε βεβαίως νὰ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ, ποὺ ἦταν στριμωγμένη στὴ γωνία, ἀλλὰ ἡ τουρκοαιγυπτιακὴ, ποὺ εἶχε τὸ πάνω χέρι. Καὶ πράγματι, ἡ τουρκοαιγυπτιακὴ πλευρὰ, ἂν καὶ στὰ λόγια συμφώνησε μὲ τις ὑποδείξεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιὰ σύναψη ἀνακωχῆς, στὴν πράξιν δὲν ἔχανε εὐκαιρία νὰ παρασπονδεῖ, ἀθετώντας τὰ συμπεφωνημένα.

Ἀρχηγὸς τῶν συνδυασμένων βρετανικῶν, γαλλικῶν καὶ ρωσικῶν ναυτικῶν δυνάμεων ποὺ ἐστάλησαν στὴ Μεσόγειο, γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἀνακωχὴ, ἦταν δικαιοματικὰ ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς βρετανικῆς μοίρας ναύαρχος σὲρ Ἔντουαρτ Κόδρινγκτον (1770-1851). Αὐτὸς εἶχε τὴν πρωτοβουλία τῆς προσβολῆς τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου στὸ λιμάνι τῆς Πύλου, κατόπιν τῶν ἐπανειλημμένων τουρκικῶν προκλήσεων.

Μιὰ λεπτομέρεια ποὺ δείχνει τὸ μέγεθος τῆς βρετανικῆς ἐμπλοκῆς στὸ Ναβαρίνο εἶναι ὅτι ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου στοίχισε στοὺς Βρετανοὺς πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι τοὺς εἶχε στοίχισι ἡ καθοριστικὴ γιὰ τὴν ἴδια τὴ σωτηρία τῆς Μεγάλης Βρετανίας ναυμαχία τοῦ Τραφάλγκαρ! Πιὸ συγκεκριμένα, τὸ Τραφάλγκαρ εἶχε στοίχισι στοὺς Ἄγγλους 24 νεκροὺς καὶ 100 τραυματίες, ἐνῶ τὸ Ναβαρίνο τοὺς στοίχισε 80 νεκροὺς καὶ 206 τραυματίες, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους καὶ ὁ μικρότερος γιὸς τοῦ Κόδρινγκτον, ποὺ τελικὰ ἀνέρωσε ἀπὸ τὰ τραύματά του. Ἐνα λιτὸ μνημεῖο στὴ νησίδα Χελωνάκι, στὸν κόλπο τῆς Πύλου, τιμᾷ τὰ θύματα τῆς βρετανικῆς πλευρᾶς στὴ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου.

Ἡ καταναυμαχίηση τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου στὸ Ναβαρίνο δὲν ἦταν ἡ μόνη ὑπηρεσία ποὺ προσέφερε ὁ Κόδρινγκτον στὸ ἀγωνιζόμενο ἑλληνικὸ ἔθνος. Λίγους μῆνες ἀργότερα, στὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ 1828, ὁ Βρετανὸς ναύαρχος κατέπλευσε ἐπικεφαλῆς μοίρας τοῦ βρετανικοῦ στόλου

2 Μάλιστα, αὐτὴ ἡ ψῆφος ἐμπιστοσύνης δόθηκε, πρὶν ὑπάρξει ὑποψία μεταστροφῆς τοῦ διεθνούς πολιτικοῦ σκηνικοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδας. Διερευνητικὴ ἀποστολὴ ποὺ ἐστάλη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὸ Λονδίνο ὑπὸ τὸν Ἄνδρᾶ Λουριώτη διεμήνυσε ὅτι ὑπῆρχαν πρόσφορες συνθήκες γιὰ τὴ σύναψη δανείου στὴ Βρετανία ἥδη τὸν Μάρτιο τοῦ 1823.

στο λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ συναντήθηκε μετὸν Μωχάμετ Ἄλυ. Παρότι ὁ Μωχάμετ Ἄλυ προσπάθησε νὰ κερδίσει χρόνο, τελικὰ ἀναγκάσθηκε, μετὶς κἀνες τῶν πυροβόλων τοῦ βρετανικοῦ στόλου νὰ σημαδεύουν τὰ ἀνάκτορά του, νὰ ὑπογράψει τὴ συμφωνία τῆς 6ης Αὐγούστου τοῦ 1828, μετὶς τὴν ὁποία ἀνακάλεσε τὸν Ἰμπραήμ καὶ τὰ τουρκοαιγυπτιακὰ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία εἶχε πλέον ἀνοίξει διάπλατα.

Τέλος, ἡ πρώτη ἐπίσημη διεθνῆς διπλωματικὴ πράξη ποὺ ἀναγνώριζε τὴν Ἑλλάδα ὡς κυρίαρχο καὶ ἀνεξάρτητο κράτος ὑπογράφηκε –ὄχι τυχαῖα– στὸ Λονδίνο: πρόκειται γιὰ τὸ Πρωτόκολλο τῆς Ἀνεξαρτησίας, ποὺ ὑπογράφηκε ἀπὸ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις στὸ Λονδίνο στὶς 3 Φεβρουαρίου τοῦ 1830.

Μὲ τέτοια ἐπιχειρήματα ἡ βρετανικὴ πλευρὰ θὰ ὑποστήριζε ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία ἦταν κατεξοχὴν ἀποτέλεσμα τῆς βρετανικῆς πολιτικῆς. Καὶ τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι, ὅπωςδὴποτε, πειστικά.

Ἡ γαλλικὴ συμβολὴ στὴν ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία

Ἡ δευτέρη ἀπὸ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις τῆς ἐποχῆς, ἡ Γαλλία, δὲν θὰ δυσκολευόταν νὰ βρεῖ καὶ αὐτὴ μετὶς τὴ σειρά τῆς πειστικὰ ἐπιχειρήματα πρὸς ἀποδείξιν τῆς δικῆς τῆς συμβολῆς στὴν ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία.

Ἡ Γαλλία, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, εἶναι ἡ πατρίδα μερικῶν ἀπὸ τοὺς κορυφαίους Φιλέλληνες. Στὸ Ναύπλιο μάλιστα, στὸ κέντρο τῆς πλατείας Φιλελλίνων, στέκει μνημεῖο ἀφιερωμένο εἰδικὰ στοὺς Γάλλους Φιλέλληνες, θεμελιωμένο τὸ 1903 μετὶς φροντίδα τοῦ ἐφῆτη Νικολάου Κωτσάκη. Στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ μνημείου εἶναι χαραγμένη στὰ γαλλικὰ ἡ ἐπιγραφή: «Εἰς μνήμην τοῦ στρατάρχη Μαιζόν, τοῦ στρατηγοῦ Φαβιέρου, τοῦ ναυάρχου Δερηνῦ καὶ τῶν ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν τῆς Γαλλίας ποὺ ἔδωσαν τὴ

ζωὴν τοὺς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία. Ἡ Πατρίδα καὶ ἡ Ἐλευθερία».

Ἀπὸ τοὺς μνημονεὺς στὴν ἐπιγραφή, ἀξίζει νὰ σταθοῦμε στὸν Φαβιέρου, μίαν ἀπὸ τρεῖς εὐγενέστερες μορφὲς τῶν Φιλελλίνων ποὺ ἦλθαν καὶ πολέμησαν στὴν Ἑλλάδα, διοικητὴ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, περίφημο γιὰ τὴ διάσπαση τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκρόπολης καὶ τὸν ἀνεφοδιασμὸ τῶν πολιορκημένων σὲ αὐτὴν Ἑλλήνων στὶς 30 Νοεμβρίου 1826. Ὅταν ἀργότερα ὁ Ὀθων τὸν τίμησε ἀπονέμοντάς του τὸν Μεγαλόσταυρο τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος, ὁ Φαβιέρου σχολίασε ταπεινά: «Ἡ Ἑλλάδα μοῦ πληρώνει μεγαλοπρεπῶς μερικὲς σταγόνες αἵματος, ποὺ χύθηκαν γιὰ τὴν ἀγίαν τῆς ὑπόθεσιν».

Καὶ ἂν ὁ βρετανικὸς φιλελληνισμὸς ἔχει τὸν ποιητὴ τοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ λόρδου Βύρωνα, ὁ γαλλικὸς φιλελληνισμὸς ἔχει καὶ αὐτὸς τὸν δικὸν τοῦ ποιητῆ, καὶ μάλιστα ἓνα ποιητὴ τῆς ἀκτινοβολίας καὶ τοῦ πνευματικοῦ βεληνεκοῦς τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ (1802-1885). Τὰ φιλελληνικὰ ποιήματα τοῦ Οὐγκώ, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἥρωές του (γνωστό, γιὰ παράδειγμα, εἶναι τὸ ποίημά του γιὰ τὸν Κανάρη), συγκεντρώθηκαν στὴ συλλογὴ *Τὰ Ἀνατολικά*, ὅπου ξεχωρίζει τὸ περίφημο «Ἑλληνόπουλο» (*L'enfant*). Ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ στὴν περίπτωσιν τοῦ Οὐγκώ εἶναι ὅτι ὁ φιλελληνισμὸς του δὲν ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα μιᾶς ἔξαρσης στιγμιαίου ἐνθουσιασμοῦ, τὴν περίοδο ποὺ οἱ φιλελληνικὲς τοποθετίσεις ἦταν τῆς μόδας, ἀλλὰ, ὅπως ἀποδείχθηκε, χαρακτηρίζονταν ἀπὸ συνέπεια καὶ σταθερότητα. Πολὺ ἀργότερα, κατὰ τὴν Κρητικὴ Ἐπανάστασιν τοῦ 1866-69, ὁ Οὐγκώ θὰ δημοσιεύσει στὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον τρεῖς ἐπιστολὰς ὑπὲρ τῶν Κρητῶν, παρὰ τὸ γενικὰ ἀρνητικὸ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεσιν διεθνῆς κλίμα τῆς ἐποχῆς· ἐπίσης, θὰ καταδικάσει ἀπερίφραστα τὴν ἀρπαγὴ τῶν μαρμάρων τοῦ Παρθενῶνα ἀπὸ τὸν λόρδο Ἑλγιν.

Σὲ πιδὸ πρακτικὸ, τῶρα, ἐπίπεδο, ἡ Γαλλία συμμετεῖχε βεβαίως, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴ Μεγάλῃ Βρετανία καὶ τὴ Ρωσία, στὴν καθοριστικὴ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου. Στὴ Σφακτηρία βρίσκεται στημένο μνημεῖο ἀφιερωμένο στὴ γαλλικὴ συμμετοχὴ στὴ ναυμαχία. Ἄν δοῦμε προσεκτικὰ τὸ μνημεῖο, ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὴ χρονολογία ἀνέγερσός του (1890), ὑπάρχει διπλὴ ἐγγράφη ἐπιγραφή, στὴν ὁποία διαβάζουμε: “Bataille de Navarin, 20 Octobre 1827” (Ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου, 20 Ὀκτωβρίου 1827) καὶ “Expédition de Morée, 1828-1830” (Ἐκστρατεία τοῦ Μοριά, 1828-1830).

Ἡ ἐπιγραφή μᾶς παραπέμπει στὴ σημαντικώτερη συμβολὴ τῆς Γαλλίας στὴν ἔλ-

Πελοπόννησο, ἀρνήθηκε κατηγορηματικά. Ἀπὸ τὶς τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις, ἡ Γαλλία ἦταν ἐκείνη ποὺ δέχθηκε, κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον, «νὰ βγάλει τὰ κάστανα ἀπὸ τὴ φωτιά».

Στὶς 29 καὶ 30 Αὐγούστου 1828, γαλλικὸ ἔκστρατευτικὸ σῶμα 15.000 ἀνδρῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν στρατάρχη Νικολὰ Γιοζέφ Μαιζόν (1770-1840) ἀποβιβάσθηκε στὴν Πελοπόννησο, στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Κορώνης. Ἡ ἀποφασιστικὴ τῶν Γάλλων ἦταν αὐτὴ ποὺ ἔπεισε τελικὰ τὸν Ἰμπραήμ νὰ ἐκκενώσει τὴν Πελοπόννησο. Ἡ ἐκκένωση τῆς Πελοποννήσου ὀλοκλήρωθηκε στὶς ἀρχὲς Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἄλλὰ τὸ πιδὸ δύσκολο κομμάτι τῆς

Καμμία ἀπὸ τὶς μεγάλες νίκες τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Ἐπανάστασης δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ, μὲ τὸν Ἰμπραήμ νὰ ἀλωνίζει στὴν Πελοπόννησο. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβαινε, μέχρι ποὺ οἱ Γάλλοι τόλμησαν καὶ ἀνέλαβαν νὰ «βγάλουν τὸ φίδι ἀπὸ τὴν τρύπα» μὲ τὴν Ἐκστρατεία τοῦ Μοριά.

ληνικὴ ἀνεξαρτησία. Πράγματι, ἡ συμφωνία ποὺ ὑπέγραψαν στὶς ἀρχὲς Αὐγούστου τοῦ 1828 στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ Μωχάμετ Ἄλυ καὶ ὁ Κόδρινγκτον γιὰ τὴν ἐκκένωση τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τὶς αἰγυπτιακὲς δυνάμεις ἀποδείχθηκε πολὺ γρήγορα ἀνεπαρκής, καθὼς ὁ Ἰμπραήμ, πολὺ ἀπλᾶ, ἀρνεῖτο νὰ συμμορφωθεῖ: ὄχι ἀπλῶς ἐξακολούθησε νὰ κατέχει μεγάλο μέρος τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καί, ἐντελῶς προκλητικά, διέταξε τὴν ὀλοσχερῆ καταστροφὴ τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τὴν ἰσοπέδωση τῶν τειχῶν της.³ Πολὺ γρήγορα ἔγινε φανερὸ ὅτι ἐπιβαλλόταν ἡ λήψη περισσότερο δραστηκῶν μέτρων. Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία, ἂν καὶ τῆς προτάθηκε νὰ ἀποστείλει ἔκστρατευτικὸ σῶμα στὴν

ἀποστολῆς τοῦ γαλλικοῦ ἔκστρατευτικοῦ σώματος μόλις ἄρχισε: Φεύγοντας, οἱ δυνάμεις τοῦ Ἰμπραήμ παρέδωσαν τὰ κάστρα ποὺ κατείχαν σὲ τουρκικὲς φρουρὲς. Ἔμενε τώρα νὰ πεισθοῦν οἱ τουρκικὲς φρουρὲς νὰ ἀφήσουν τὰ κάστρα στοὺς Γάλλους, ὥστε αὐτοὶ νὰ τὰ παραδώσουν στοὺς Ἕλληνας. Γιὰ νὰ γίνει αὐτό, τὸ γαλλικὸ ἔκστρατευτικὸ σῶμα χρειάσθηκε σὲ κάποιες περιπτώσεις νὰ καταφύγει στὰ ὄπλα. Ἔτσι μόνον κατέστη δυνατόν νὰ περάσουν σὲ ἑλληνικὰ χέρια τὰ κάστρα τοῦ Ναβαρίνου, τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης καὶ τοῦ Ρίου (στὴν περίπτωσι μάλιστα τοῦ τελευταίου, τὸ γαλλικὸ ἔκστρατευτικὸ σῶμα χρειάσθηκε νὰ προχωρήσει σὲ κανονικὴ πολιορκία, μὲ ἀρκετὲς ἀπώλειες). Στὶς 5 Νοεμβρίου 1828, οἱ τελευταῖοι Τοῦρκοι, 2.500 μὲ τὶς οἰκογένειές τους, ἐπιβιβάσθηκαν σὲ γαλλικὰ πλοῖα καὶ μεταφέρθηκαν στὴ Σμύρνη. Οἱ

3 Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο, ἐνῶ ἡ Πελοπόννησος ἔχει ἀμέτρητα κάστρα, δὲν σφύεται οὔτε ἕνος ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλης ποὺ ὑπῆρχε τὸ διοικητικὸ τῆς κέντρο, τῆς Τριπολιτσᾶς.

τελευταίες γαλλικές δυνάμεις έφυγαν από την Ελλάδα μετὰ τὴν ἀφίξη τοῦ Ὁθωνα, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1833. Στὸ μεσοδιάστημα, δὲν παρέμειναν ἀδρανεῖς: ἀνοικοδόμησαν τείχη, ἔκτισαν γεφύρια, ἀνοίξαν δρόμους.

Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ὅτι, πέρα ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ διάσταση, ἡ Ἐκστρατεία τοῦ Μοριά εἶχε γιὰ τοὺς Γάλλους καὶ μία ἄλλη διάσταση, πολιτιστικὴ. Ὅπως ἀκριβῶς στὴν περίπτωση τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στὴν ἀρχαιότητα, ἔτσι καὶ στὴν Ἐκστρατεία τοῦ Μοριά, ἕνα ἐπιτελεῖο ἀπὸ λογίους, ἐπιστήμονες, φυσιοδίφες, ἀρχαιολόγους, ἀρχιτέκτονες κτλ. ἀκολούθησε τὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα. Ἰδιαίτερα πολύτιμο ἦταν τὸ χαρτογραφικὸ ἔργο ποὺ ἐπιτελέσθηκε. Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν στὸ πλαίσιο μιᾶς ἐκστρατείας ἐπανανακάλυψης τῆς Ἑλλάδας, μετὰ ἄμεσο πρότυπο τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν ποὺ εἶχε συνοδεύσει τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντα στὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὸ 1798 κ.έ., καθὼς καὶ τὶς ἐκδόσεις ποὺ ἀκολούθησαν. Τὸ πολιτιστικὸ ἔργο τῆς Ἐκστρατείας τοῦ Μοριά συνέχισε ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1840 ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν (l'École française d'Athènes), τὸ παλαιότερο ξένο Ἴνστιτούτο στὴν Ἀθήνα.

Αὐτὸ ὡστόσο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει κατεξοχὴν σὲ σχέση μετὰ τὸ θέμα μας εἶναι ὁ πρακτικὸς ἀντίκτυπος τῆς Ἐκστρατείας τοῦ Μοριά γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐχοντας διασφαλίσει πλέον τὴν Πελοπόννησο, οἱ Ἕλληνες, μετὰ ἀναπτρωμένο τὸ ἠθικὸ τους καὶ ἀντίστοιχα καταρρακωμένο τὸ ἠθικὸ τῶν Τούρκων, μπόρεσαν νὰ ἐπικεντρώσουν τὴν προσοχὴ τους στὴν ἐκδίωξη τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ἀπὸ τὴ Στερεά. Ἡ Λιβαδειὰ ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων τὸν Νοέμβριο τοῦ 1828. Μιὰ ἀντεπίθεση τοῦ Μαχμούτ πασᾶ τῆς Εὐβοίας ἀποκρούσθηκε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1829. Ἡ Ναύπακτος ἔπεσε σὲ ἑλληνικὰ χέρια τὸν Αὐγούστο τοῦ 1829. Τὸν Μάιο, ὁ Αὐγουστῖνος Καποδίστριας ἀνακατέλαβε

τὴν πόλη σύμβολο, τὸ Μεσολόγγι. Ἡ τελευταία μάχη τῆς Ἐπανάστασης διεξήχθη στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1829, μετὰ θρίαμβο τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν Δημήτριο Ὑψηλάντη. Ἔτσι, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, ὁ ἐθνικοαπελευθερωτικὸς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων ἄρχισε μετὰ Ὑψηλάντη, καὶ τελείωσε μετὰ Ὑψηλάντη.⁴ Καμμία ὁμως ἀπὸ τὶς μεγάλες νίκες τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Ἐπανάστασης δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ, μετὰ τὸν Ἰμπραὴμ νὰ ἀλωνίζει στὴν Πελοπόννησο. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβαινε, μέχρι ποῦ οἱ Γάλλοι τόλμησαν καὶ ἀνέλαβαν νὰ «βγάλουν τὸ φίδι ἀπὸ τὴν τρύπα» μετὰ τὴν Ἐκστρατεία τοῦ Μοριά.

Ὅπως φαίνεται τελικὰ, τὰ ἐπιχειρήματα τῆς γαλλικῆς πλευρᾶς γιὰ τὴ συμβολὴ τῆς στὴν ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων ἀποδεικνύονται τοῦλάχιστον ἐξίσου πειστικὰ μετὰ αὐτὰ τῆς βρετανικῆς πλευρᾶς.

(συνεχίζεται)

Στὸ ἐπόμενο, δεύτερο μέρος τοῦ ἀρθρου, ἀφοῦ ἀναφερθοῦμε καὶ στὶς ρωσικὲς παρεμβάσεις ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, θὰ τολμήσουμε νὰ θέσουμε «τὸν δάκτυλον ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἰλων»: Θὰ δοῦμε μετὰ εὐλικρίνεια τὸ κρίσιμο ἐρώτημα ποῦ θέσαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ κειμένου μας, ἔχοντας πλέον πλήρη γνώση τῶν ξένων παρεμβάσεων στὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Καὶ θὰ ἐξηγήσουμε πῶς καὶ γιατί, παρὰ τὶς ὅποιες ἐξωτερικὲς παρεμβάσεις, ὅσο καθοριστικὲς καὶ ἂν ἦταν αὐτές, στὴν πραγματικότητα ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία ὑπῆρξε καρπὸς τοῦ ἀγῶνα καὶ τοῦ αἵματος τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν.

Δρ ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

4 Ὁ Χριστόφορος Περραιβὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ γράφει στὰ Ἀπομνημονεῦματά του: «Ὑψηλάντης ἐκίρριξε πρῶτος τὴν ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ Ὑψηλάντης ἔδωσε τὴν τελευταίαν μάχην εἰς τὰ στενά τῆς Πέτρας».